สันนิษฐานความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โดย* กับคำ *ด้วย*

นพรัฐ เสน่ห์[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* ในเชิงอรรถวากยสัมพันธ์ โดยใช้ข้อมูลเชิงประวัติ แนวคิดทางสัทศาสตร์ และทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์เข้าร่วมวิเคราะห์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* มิได้สัมพันธ์กันในลักษณะที่คำหนึ่งเกิดกลายมาเป็นอีกคำหนึ่ง แม้ในทางสัทศาสตร์จะมีความเป็นไปได้ที่เสียงสระ *โอ* ซึ่งเป็นสระเดี่ยวจะกลายมาเป็นเสียงสระ *อัว* ซึ่งเป็นสระประสม แต่ด้วยข้อมูลตระกูลของภาษา ข้อมูลเชิงประวัติ และแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ต่างแสดงให้เห็นว่าคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* บังเอิญมีเสียงและมโนทัศน์ที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วคำทั้งสองเป็นคนละคำกัน อีกทั้งยังมีพัฒนาการเฉพาะตัว ปรากฏการณ์ที่คำทั้งสองมีลักษณะทางอรรถวากยสัมพันธ์ทับซ้อนกันนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ในคำคู่อื่น ๆ

คำสำคัญ: กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ กระบวนการเกิดคำใหม่ การก ความหมายเชิงไวยากรณ์ คำบอกเนื้อความ คำไวยากรณ์

[1] อาจารย์พิเศษ สถาบันภาษาไทยสิรินธร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย e-mail: princesunshine-phk@hotmail.com

รับต้นฉบับ : 11 ธันวาคม 2561 | **ปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ :** 8 มิถุนายน 2562 | **รับลงตีพิมพ์ :** 8 มิถุนายน 2562

Hypotheses about the relation between /dooj/ and /dûaj/

Nopparat Sane[2]

Abstract

This paper studies the semantico-syntactical relation between the words /dooj/ and /dûaj/, based on historical accounts, phonetic notions, and grammaticalization theory. The words /dooj/ and /dûay/ are not related in the way that one derived from another. Although it is phonetically probable that the vowel /oo/ sound, which is a monophthong, becomes the vowel /ua/ sound, the information from language families, historical linguistics and grammaticalization theory indicates that /dooj/ and /dûay/ incidentally have similar sounds and paradigms. In fact, both words are different words. They also have their own evolution. The fact that they have semantico-syntactic overlap can happen to other word pairs.

Keywords: Grammaticalization, Lexicalization, Case, Grammatical meaning, Content words, Grammatical words

[2] Lecturer, The Sirindhorn Thai Language Institute, Chulalongkorn University. e-mail: princesunshine-phk@hotmail.com

1. บทนำ

ในภาษาไทยปัจจุบันคำ *โดย* และคำ *ด้วย* ต่างมีลักษณะเป็นคำไวยากรณ์ เช่น คำบุพบท คำเชื่อมอนุพากย์ กล่าวคือ เป็นคำที่แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ระหว่างคำหลักหรืออนุพากย์ มีข้อจำกัดในการปรากฏร่วมกับคำอื่นมาก ไม่สามารถสื่อความหมายได้โดยลำพัง ต้องอาศัยคำอื่นมาช่วยแสดงความหมาย (Hopper & Traugott, 2003: 4, 107) คำ *โดย* นั้น[3] มักจะปรากฏในตำแหน่งคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ทำ' 'เครื่องมือ' 'ลักษณะ'* และ *'สาเหตุ'* (ดังตัวอย่าง (1)-(4))[4] ทั้งยังสามารถปรากฏในตำแหน่งคำเชื่อมอนุพากย์ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ลักษณะ'* และ *'สาเหตุ'* (ดังตัวอย่าง (5)-(6))[5] ได้อีก ขณะที่คำ *ด้วย*[6] ก็สามารถปรากฏในตำแหน่งของคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์มากถึง 5 ความหมาย ได้แก่ *'ผู้ทำ' 'เครื่องมือ' 'ลักษณะ' 'สาเหตุ'* และ *'วิธีการ'* (ดังตัวอย่าง (7)-(11))[7] ทั้งยังสามารถปรากฏเป็นคำเชื่อมอนุพากย์บอก *'สาเหตุ'* (ดังตัวอย่าง (12))[8] ได้เช่นกัน นอกจากที่กล่าวมาแล้วคำ *ด้วย* ยังสามารถปรากฏเป็นคำกริยาวิเศษณ์บอก *'การเข้าร่วม'* (ดังตัวอย่าง (13))[9] และคำลงท้ายบอก *'การขอร้อง'* (ดังตัวอย่าง (14))[10] ได้อีกด้วย

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากงานวิจัยก่อนหน้า ได้แก่ **การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำ *โดย*** และ**การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *ด้วย*** ก็พบว่า คำ *โดย* และคำ *ด้วย* นั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกันหลายประการ ประการแรกในช่วงสมัยสุโขทัยคำ *โดย* ปรากฏเป็นคำหลักหรือคำบอกเนื้อความ[11] ได้แก่ คำกริยา มีความหมายว่า *'ตาม'* ดังตัวอย่าง (15) *ขอเข้าบวชทรงผนวชชมบุญ ภุล บาตรจีพร อย่าพัก กรโกนเกศ เด็จกเลสตระบัดอรหันสงสาร* ***<u>โดย</u>*** *<u>พระไปนิรพานฟากฟ้า</u>* (Sukhothai Inscriptions, 1984: 106-107) ข้อความที่ขีดเส้นใต้หมายความว่า *'ติดตามพระศรีอาริยไมตรีไปนิรพาน'* ส่วนคำ *ด้วย* นั้น แรกเริ่มปรากฏเป็นคำไวยากรณ์ ได้แก่ คำบุพบท มีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ดังตัวอย่างที่ (16) *พระองค์ท่านเสด็จในกำแพงเพชรบุรีศรีวิมลาสน์*

---

[3] อ้างอิงจาก Sane, N. (2016)

[4] (1) บริษัทนี้ก่อตั้ง***โดย***คุณวินัย
(2) พิมลมาทำงาน***โดย***รถประจำทาง
(3) จำเลยฆ่าคน***โดย***เจตนา (Sungkhavon, 1984 : 113-116)
(4) เขาติดต่อกับบริษัท***โดย***หน้าที่ (Bandhumedha, 1984 : 101)

[5] (5) เขาตาย***โดย***ไม่สั่งเสียใคร ๆ เลย
(6) เขาทำไป***โดย***รู้เท่าไม่ถึงการณ์

[6] อ้างอิงจาก Sane, N. (2013)

[7] (7) เขาทำงานนี้***ด้วย***ตัวเอง
(8) วิชิตเผลอทานข้าว***ด้วย***มือ
(9) รัชนีรับรักสุชาติ***ด้วย***ความเขิน
(10) เขาขับรถชนฟุตบาท***ด้วย***ความประมาท
(11) คณะปฏิวัติเชื่อว่าหนังสือพิมพ์ทั้งหลายจะให้ความร่วมมือแก่การปฏิวัติครั้งนี้***ด้วย***วิธีเสนอข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง (Declaration of Revolutionary Council, 1971: 10)

[8] (12) เพกาพยายามจะไม่มองเสี้ยวหน้าของชายหนุ่ม***ด้วย***ไม่อยากให้เขารู้ว่าหล่อนกำลังใจเต้นแรง (Kiphao, 2011: 161)

[9] (13) ฉันซื้อกระเป๋าและซื้อนาฬิกา***ด้วย***

[10] (14) ช่วยส่งข่าวให้รู้***ด้วย***นะคะ

[11] คำบอกเนื้อความ หรือ คำหลัก คือ คำที่มีอิสระทางวากยสัมพันธ์ มีความหมายประจำคำซึ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม เหตุการณ์ การกระทำ สภาพ คุณสมบัติ มีข้อจำกัดในการปรากฏร่วมกับคำอื่นน้อย สามารถสื่อความหมายได้โดยลำพัง ไม่ต้องอาศัยคำอื่นมาช่วยแสดงความหมาย คำเหล่านี้ได้แก่ คำนาม คำกริยา (Hopper & Traugott, 2003: 4, 107)

ด้วย*พระราชศฤงคารบริพารพลและจตุรงคนิกรธารลำน้ำ* (Sukhothai Inscriptions, 1984: 156) ความหมายของข้อความข้างต้น คือ *'สมเด็จบพิตรมหาราชบุตรธรรมราชาธิราชศรีบรมจักรพรรดิราชซึ่งเสด็จไปประทับในกำแพงเพชรบุรีศรีวิมลาสน์พร้อมกับพระราชศฤงคารบริพารพลและทหารทั้ง 4 เหล่าทางลำน้ำ'* จะเห็นว่าทั้งคำกริยา *โดย* และคำบุพบท *ด้วย* ต่างมีความหมายในเชิง *human companion* หรือ *'การไปกระทำร่วมกับผู้ใดผู้หนึ่ง'* คือ เป็นการกระทำกริยาไปพร้อมกันโดยมีคนหนึ่งเป็นหลักในการกระทำกริยานั้น (Stolz, Stroh & Urdze, 2006: 41, 42)

ประการต่อมา ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาคำ *โดย* สามารถปรากฏเป็นคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์เช่นเดียวกับคำ *ด้วย* ได้แก่บอก *'เครื่องมือ' 'ลักษณะ' 'สาเหตุ'* และ *'ผู้ทำ'* ตามแนวคิดเรื่องความประหยัดทางภาษานั้นน่าสนใจว่าเหตุใดคำบุพบท *โดย* และคำบุพบท *ด้วย* จึงมีความหมายเหลื่อมซ้อนกันมากถึง 4 ความหมาย นอกจากนี้ หากพิจารณาตามแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) ที่ว่า *"การกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ การเปลี่ยนผ่านจากคำบอกเนื้อความ (เช่น คำกริยา) ไปเป็นคำที่มีบทบาททางไวยากรณ์ (เช่น คำบุพบท) เพิ่มมากขึ้น"* (Meillet, 1912) ก็อาจทำให้ตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า เหตุใดหมวดคำเริ่มแรกของคำ *ด้วย* จึงเป็นคำบุพบทซึ่งมีลักษณะเป็นคำไวยากรณ์ เป็นไปได้หรือไม่ว่าก่อนหน้าที่จะปรากฏหลักฐานตัวเขียนสมัยสุโขทัยคำ *ด้วย* อาจมีพัฒนาการมาจากคำ *โดย*

ในแง่การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงนั้น มีความเป็นไปได้ที่คำ *โดย* จะเกิดกลายไปเป็นคำ *ด้วย* ทั้งนี้เนื่องจากพบปรากฏการณ์ที่เสียงสระเดี่ยวสามารถเกิดกลายไปเป็นเสียงสระประสม (diphthongization) ได้ ในที่นี้ได้แก่ การที่สระโอ /o:/ เกิดกลายไปเป็นสระอัว /ua/ ดังเช่นคำ *โอย*[12] *โสรม* กลายเป็น *อวย สวม* (ตามลำดับ)

ข้อมูลที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนี้ ทำให้สนใจศึกษาหาคำตอบกรณีความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีทางภาษา ได้แก่ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเสียง การศึกษาเชิงประวัติ และการศึกษาตามแนวทฤษฎีกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ เป็นกุญแจสำคัญในการสืบหาคำตอบ

2. บทวิเคราะห์

คำในภาษาไทยปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อยที่ออกเสียงสระแตกต่างจากอดีต แต่เดิมเสียงสระในคำอาจปรากฏเป็นสระประสม เช่นคำว่า *หลวก* (แปลว่า 'ฉลาด') *รวย* ต่อมาเกิดกลายเป็นสระเดี่ยวคือ *หลัก โรย* (ตามลำดับ) หรือแต่เดิมเสียงสระในคำอาจปรากฏเป็นสระเดี่ยว เช่นคำว่า *สูด* ต่อมาเกิดกลายเป็นสระประสม คือ *สวด* (Chamnirokasant, 2015: 43) ผลจากการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในคำอาจทำให้คำเดิมสูญไปจากแวดวงภาษานั้น ๆ ได้ ดังเช่นกรณีของคำว่า *หลวก* ที่ไม่ปรากฏใช้ในภาษาไทยปัจจุบันแล้ว คงเหลือไว้เฉพาะคำ *หลัก* ในคำว่า *หลักแหลม*

[12] โอย (โบ) ก. อวย ให้ (จารึกพ่อขุนรามคำแหง หลัก 1 ด้าน 2) เช่น คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน (Thai-Thai Dictionary 1999, 2003: 1402)

โอย-อวย คืออีกคู่คำหนึ่งที่น่าสนใจในแง่พัฒนาการด้านเสียงสระ ข้อมูลในจารึกภาษาไทยสมัยสุโขทัย เช่น จารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1835) จารึกนครชุม (พ.ศ. 1900) จารึกวัดป่ามะม่วง หลัก 1-2 (พ.ศ. 1904) เป็นต้น ต่างแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นคำ *โอย* ทำหน้าที่เป็นคำกริยา มีความหมายว่า *'ให้'* ดังตัวอย่าง (17) *คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มัก**โอย**ทาน* (Sukhothai Inscriptions, 1984: 12) ทว่าไม่ปรากฏคำ *อวย* ในจารึกเหล่านี้ เมื่อศึกษาต่อมาในจารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ. 1927) จึงพบคำ *อวย* ที่มีหน้าที่และความหมายเช่นเดียวกับคำ *โอย* ดังตัวอย่าง (18) *แต่**อวย**ทานเบี้ยได้ล้านสี่แสนสี่หมื่น* (Sukhothai Inscriptions, 1984: 114) อย่างไรก็ดี จารึกดังกล่าวมีช่วงอายุห่างจากจารึกพ่อขุนรามคำแหงเกือบร้อยปีซึ่งเป็นระยะเวลานานพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเสียงของคำ *โอย* กระทั่งเข้าสู่ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ข้อมูลในพจนานุกรมอักขราภิธานศรับท์ (Bradley, 1873: 822, 823) แสดงให้เห็นว่าคำ *โอย* มิได้ปรากฏใช้เป็นคำกริยาซึ่งมีความหมายว่า *'ให้'* อีก แต่หน้าที่และความหมายดังกล่าวกลับไปปรากฏในคำ *อวย* แทน

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำข้อมูลพัฒนาการด้านเสียงสระของคู่คำ *โอย* กับ *อวย* มาพิจารณาเปรียบเทียบกับคู่คำ *โดย* กับ *ด้วย* ก็พบว่ามีลักษณะบางประการที่ไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ แรกเริ่ม (สมัยสุโขทัย) คำ *โอย* ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยา มีความหมายว่า *'ให้'* สามารถปรากฏใช้ได้ทั่วไป กระทั่งถึงช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ปรากฏคำ *อวย* ซึ่งมีหน้าที่และความหมายเช่นเดียวกันใช้แทนมากขึ้น ท้ายที่สุดคำ *โอย* ก็เกิดภาวะสูญคำไป เหลือใช้เพียงคำ *อวย* ส่วนกรณีของคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* นั้น แรกเริ่ม (สมัยสุโขทัย) ก็ปรากฏคำทั้งสองใช้อยู่ก่อนแล้ว คำ *โดย* ทำหน้าที่เป็นคำกริยา มีความหมายว่า *'ตาม'* ขณะที่คำ *ด้วย* ทำหน้าที่เป็นคำบุพบท มีความหมายเชิงไวยากรณ์หลายความหมาย ได้แก่บอก *'เครื่องมือ' 'สาเหตุ' 'ลักษณะ' 'สถานที่'* และ *'ผู้ร่วม'* จะเห็นได้ว่าหน้าที่และความหมายของคำทั้งสองนั้นมีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเอง แม้ในส่วนบทนำจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ด้านอรรถวากยสัมพันธ์ระหว่างคำกริยา *โดย* ในความหมาย *'ตาม'* กับคำบุพบท *ด้วย* ในความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ว่าอาจเกี่ยวข้องกันในเชิงความหมาย *human companion* หรือ *'การไปกระทำร่วมกับผู้ใดผู้หนึ่ง'* แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลอื่นประกอบ เช่น ข้อมูลภาษาเชิงประวัติ ก็พบว่าคำทั้งสองมีระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน มีทิศทางในการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน นอกจากนี้ ข้อมูลภาษาร่วมเชื้อสาย (ภาษาไทถิ่นอื่น ๆ) ซึ่งจะได้กล่าวถึงเป็นลำดับท้ายสุด ยังแสดงให้เห็นว่าคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* อาจบังเอิญมีเสียงและมโนทัศน์ของคำที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แท้จริงแล้วคำ *ด้วย* อาจมิได้พัฒนามาจากคำ *โดย*

2.1 พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* ด้วยข้อมูลเชิงประวัติ

ในช่วงสมัยสุโขทัย มีหลักฐานแสดงว่าคำ *โดย* สามารถปรากฏได้ในหมวดคำกริยา มีความหมายว่า *'ตาม'* ขณะที่คำ *ด้วย* สามารถปรากฏได้ใน 2 หมวดคำ คือ หมวดคำบุพบท ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ' 'สาเหตุ' 'ลักษณะ' 'สถานที่'* และ *'ผู้ร่วม'* และหมวดคำเชื่อมนาม ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ความคล้อยตาม'* เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าหมวดคำที่คำ *โดย* ปรากฏเป็นหมวดคำเชิงบอกเนื้อความ แตกต่างจากหมวดคำที่คำ *ด้วย* ปรากฏที่ล้วนเป็นหมวดคำเชิงไวยากรณ์

อนึ่ง ด้วยเหตุที่ตำแหน่งและความหมายของคำกริยา *โดย (ตาม')* คำบุพบท *ด้วย* บอก *'ผู้ร่วม'* และ

คำเชื่อมนาม *ด้วย* บอก *'ความคล้อยตาม'* มีความใกล้ชิดสนิทกัน จึงอาจทำให้เกิดข้อสันนิษฐานว่าคำกริยา *โดย* พัฒนาไปเป็นคำบุพบท *ด้วย* จากนั้นจึงพัฒนาต่อไปเป็นคำเชื่อมนาม *ด้วย* อีกทอดหนึ่ง แสดงได้ดังนี้

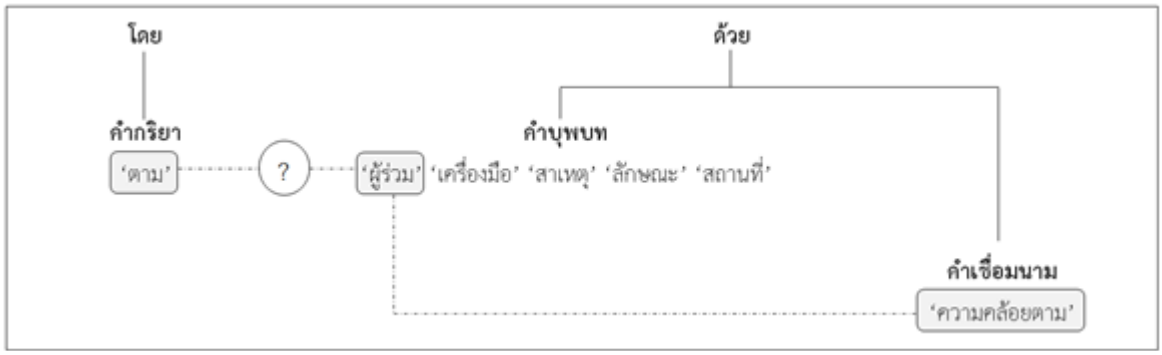

แผนภูมิที่ 1 : แสดงลักษณะด้านอรรถวากยสัมพันธ์ของคำ *โดย* และคำ *ด้วย* สมัยสุโขทัย

ข้อสันนิษฐานในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* สืบเนื่องมาจากในช่วงสมัยสุโขทัย กล่าวคือ คำ *โดย* สามารถปรากฏในตำแหน่งของคำกริยาสกรรม และมักปรากฏอยู่ในหน่วยสร้างกริยาเรียง (serial verb)[13] ตัวสุดท้าย ดังตัวอย่าง (19) *แล**บังคับ**ความ**โดย**ครองธรรม*[14] (Tephumikatha, 1984: 32) หมายความว่า *'และบังคับความตามครรลอง'* หากพิจารณาจะเห็นว่าคำกริยา *โดย* ปรากฏอยู่ระหว่างคำกริยา *บังคับ(ความ)* กับคำนาม *ครองธรรม* เช่นนี้จึงวิเคราะห์ได้ว่าคำ *โดย* เป็นหนึ่งในหน่วยสร้างกริยาเรียงและเป็นกริยาประเภทกริยาสกรรมด้วย อย่างไรก็ดี ตำแหน่งกริยาสกรรมตัวสุดท้ายในหน่วยสร้างกริยาเรียงนี้อาจทำให้ถูกวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis) ว่าเป็นคำบุพบทได้ เนื่องจากตำแหน่งในโครงสร้างประโยคอาจดูคล้ายคลึงกัน ส่วนคำ *ด้วย* นั้น ตามหลักฐานแสดงว่าเป็นคำบุพบทอยู่ก่อนแล้ว ดังตัวอย่าง (20) *กูต่อช้าง**ด้วย**ขุนสามชน* นอกจากนี้คำ *ด้วย* ยังสามารถปรากฏในตำแหน่งของคำเชื่อมนามซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ความคล้อยตาม'* ได้อีก ดังตัวอย่าง (21) *แล้วจึงอัญเชิญมหาสามีสังฆราช**ด้วย**เถรานุเถระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายขึ้นเมือเถิงราชมนเทียร* เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างคำบุพบท *ด้วย* กับคำเชื่อมนาม *ด้วย* แสดงไว้แล้วในวิทยานิพนธ์การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *ด้วย*

ในแง่อรรถศาสตร์ จะเห็นว่าคำกริยา *โดย* คำบุพบท *ด้วย* และคำเชื่อมนาม *ด้วย* นั้นมีความสัมพันธ์ในเชิงมโนทัศน์ที่ใกล้ชิดกัน กล่าวคือ คำกริยา *โดย* ในสมัยสุโขทัยมีความหมายว่า *'ตาม'* ดังเช่นตัวอย่าง (15) ***โดย**พระไปนิรพานฟากฟ้า* หมายความว่า *'ติดตามพระศรีอาริยไมตรีไปนิรพาน'* ในเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นว่า ผู้พูดมีแนวโน้มที่จะกระทำการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามผู้ถูกกล่าวถึง (พระศรีอาริยไมตรี) ขณะที่คำบุพบท *ด้วย* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ก็มีลักษณะที่สอดคล้องกับคำกริยา *โดย* นั่นคือ ในเหตุการณ์จะมีบุคคลหนึ่งกระทำกริยาอยู่ก่อนและคำบุพบท *ด้วย* จะบ่งชี้ว่ามีอีกคนกำลังกระทำกริยานั้น ๆ ร่วมกันไป ดังตัวอย่าง (16) *พระองค์ท่านเสด็จในกำแพงเพชรบุรีศรีวิมลาสน์ **ด้วย**พระราชศฤงคารบริพารพลและจตุรงคนิกรธารลำน้ำ* ในเหตุการณ์จะเห็นว่า *พระองค์ท่าน* เป็นหลักในการกระทำกริยาและมี *พระราชศฤงคารบริพารพลและจตุรงคนิกร* กระทำกริยาไปร่วมกัน

[13] หน่วยสร้างกริยาเรียง หมายถึง 'หน่วยสร้างคำกริยาที่สามารถปรากฏเรียงต่อกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป โดยไม่มีคำเชื่อมใด ๆ ปรากฏระหว่างคำกริยา' (Prasithrathsint et al, 2006)

[14] การพิสูจน์ "ความเป็นกริยา" ของคำ โดย ในตัวอย่างข้างต้นศึกษาได้จากบทความ Grammaticalization of /dooj/ (2016: 12)

ในทางเดียวกันคำเชื่อมนาม *ด้วย* ก็มีความหมายสอดคล้องกับคำบุพบท *ด้วย* และคำกริยา *โดย* กล่าวคือ คำนามที่ปรากฏข้างหน้าและข้างหลังคำเชื่อมนาม *ด้วย* ต่างมีส่วนร่วมในเหตุการณ์เดียวกัน มีเป้าหมายในการกระทำเดียวกัน และมีบทบาทเป็นผู้กระทำกริยา (ประธาน) หรือผู้ถูกกระทำ (กรรม) อย่างเท่าเทียมกัน ดังตัวอย่าง (21) *แล้วจึงอัญเชิญมหาสามีสังฆราช**ด้วย**เถรานุเถระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายขึ้นเมือเถิงราชมนเทียร* จะเห็นว่าทั้ง *มหาสามีสังฆราช* และ *เถรานุเถระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย* ซึ่งปรากฏระหว่างคำเชื่อมนาม *ด้วย* ต่างก็เป็น *ผู้ถูกอัญเชิญขึ้นเมือเถิงราชมนเทียร* ลักษณะเช่นนี้ Stolz, Stroh and Urdze (2006: 41, 42) เรียกว่า *co-operative* หรือ *'การกระทำร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง'*

ปรากฏการณ์ด้านการเปลี่ยนแปลงเสียงสระและสัมพันธภาพระหว่างคำกริยา *โดย* คำบุพบท *ด้วย* และคำเชื่อมนาม *ด้วย* ที่กล่าวมาข้างต้น อาจทำให้เข้าใจว่าในด้านวากยสัมพันธ์คำกริยา *โดย* ที่มักปรากฏเป็นกริยาสกรรมนั้นถูกวิเคราะห์ใหม่ให้เป็นคำบุพบท *ด้วย* ทั้งนี้เนื่องจากตำแหน่งของคำกริยาสกรรม คือ *กริยา+**นาม*** คล้ายคลึงกับตำแหน่งของคำบุพบท คือ *บุพบท+**นาม*** นอกจากนี้คำบุพบทก็อาจถูกวิเคราะห์ใหม่ให้เป็นคำเชื่อมนามซึ่งมีตำแหน่งที่คล้ายคลึงกันได้อีก คือ *กริยาสกรรม+คำเชื่อมนาม+**นาม*** *(กรณีที่คำนามทั้งสองคำทำหน้าที่เป็น 'ผู้ถูกกระทำ')* ในด้านอรรถศาสตร์หรือความหมายนั้น ทั้งคำกริยา *โดย* คำบุพบท *ด้วย* และคำเชื่อมนาม *ด้วย* ต่างก็สื่อความหมายไปในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ แสดงการเข้าร่วมเหตุการณ์ของบุคคลต่าง ๆ

ในทางเดียวกัน ยังพบเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างความหมายเชิงศัพท์ *'ตาม'* กับความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* และบอก *'ความคล้อยตาม'* ในภาษาอื่น ๆ อีก เช่นในภาษา Waxiang คำว่า 跟/kai^{55}/ Chappell et al (2011: 291-338) กล่าวว่า แต่เดิมสามารถปรากฏเป็นคำกริยา มีความหมายว่า *'ตาม'* (to follow) ดังตัวอย่าง (A)

(A) ŋi^{25} mo^{25} tɕ^{h}iɛ^{25} ***kai***^{55} tau^{33} u^{25}
2SG NEG closely *follow* PRT 1SG
'Don't ***follow*** me so closely.'

(Chappell et al, 2011: 295)

ต่อมาคำดังกล่าวเกิดกลายไปเป็นคำไวยากรณ์ ได้แก่ *คำบุพบท* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* (with/comitative) ดังตัวอย่าง (B)

(B) zɤ^{33} *kai*^{55} zɤ^{33} ŋya^{13} ma^{25} ts^{h}ɤ^{33} k^{h}ɤ^{33} ti.
3SG ***COM*** 3SG mother buy food go PRT
'She went to buy fresh food ***with*** her mother.'

(Chappell et al, 2011: 297)

สุดท้ายคำ 跟 /kai[55]/ ได้กลายไปเป็นคำเชื่อมนามซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *‘ความคล้อยตาม’* (NP Conjunction ‘and’) ดังตัวอย่าง (C)

(C) tau[13] kʰa[55] tiəŋ[55] ***kai***[55] li[25] ko[55] tau tiəŋ[55] u[25] tʰau[55] tɕʰiəu[55]
Toaxi SPpeople ***GEN*** Lijiadong SP people 1SG all know
‘I know people from both Taoxi ***and*** Lijiadong.’

(Chappell et al, 2011: 297)

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาข้อมูลของคำ 跟 /kai[55]/ จะเห็นว่าความสอดคล้องในทางความหมายหรือมโนทัศน์นั้นถูกสะท้อนผ่านคำที่มีรูปและเสียงเดียวกัน แตกต่างจากกรณีของคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* นอกจากนี้ ข้อมูลในช่วงสมัยต่อมาคือสมัยอยุธยายังแสดงให้เห็นว่า แท้จริงแล้วคำ *โดย* และคำ *ด้วย* ต่างมีเส้นทางพัฒนาการเป็นของตนเอง ความสัมพันธ์ทั้งในด้านเสียง ตำแหน่ง และความหมายนั้นถือเป็นเรื่องบังเอิญ

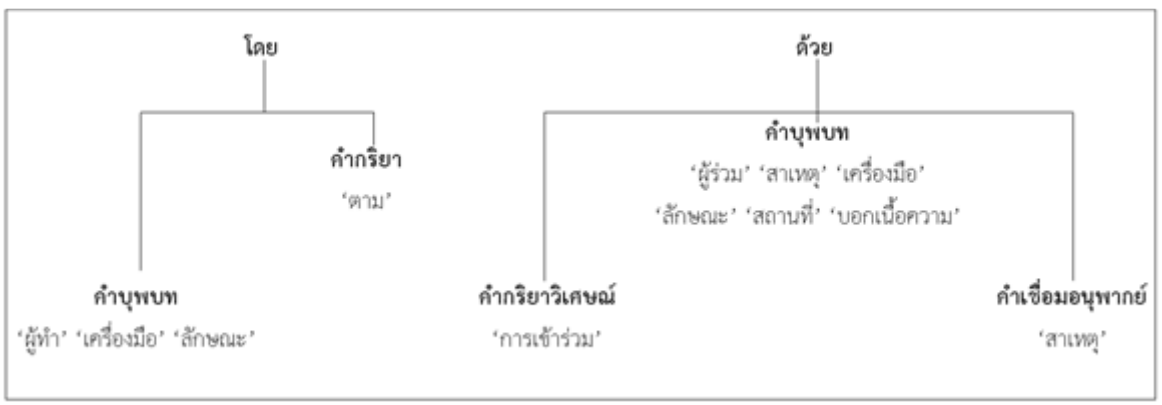

แผนภูมิที่ 2 : แสดงลักษณะด้านอรรถวากยสัมพันธ์ของคำ โดย และคำ ด้วย สมัยอยุธยา[15]

ในแผนภูมิที่ 2 จะเห็นว่าช่วงสมัยอยุธยาคำ *โดย* สามารถปรากฏได้ในหมวดคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *‘ผู้ทำ’ ‘เครื่องมือ’* และ *‘ลักษณะ’* ส่วนคำ *ด้วย* ก็สามารถปรากฏในหมวดคำอื่น ๆ ได้อีก 2 หมวดคำ คือ หมวดเชื่อม อนุพากย์ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *‘สาเหตุ’* และหมวดคำกริยาวิเศษณ์ซึ่งมีความหมายบอก *‘การเข้าร่วม’*

ข้อมูลเชิงประวัติยังแสดงให้เห็นว่าคำ *โดย* มิได้สัมพันธ์กับคำ *ด้วย* ในที่นี้จะให้ข้อสังเกต 2 ประการ ประการแรก คือ พัฒนาการของคำบุพบทบอก *‘เครื่องมือ’* และ *‘ลักษณะ’* กล่าวคือ บทบาทที่อยู่เบื้องหลัง ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *‘เครื่องมือ’* และ *‘ลักษณะ’* ของคำบุพบท *โดย* คือ **บทบาทผู้ทำ** ดังตัวอย่าง (22) *แล้วก็ออกจากหอ้งทร้าย**โดย**เส้นโลหิตใหญ่คีแดง* (The Bangkok Recorder, 1994: 27)

[15] การแบ่งช่วงสมัยอยุธยาของคำ โดย กับคำ ด้วย ในบทความนี้แตกต่างกัน ในกรณีของคำ โดย นั้น สมัยอยุธยา หมายถึง ช่วงต้นอยุธยา-ช่วงรัชกาลที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนกรณีของคำ ด้วย สมัยอยุธยา หมายถึง ช่วงต้นอยุธยา-ช่วงธนบุรี

ในเบื้องต้น *เส้นโลหิตใหญ่ศีแดง* ถูกวิเคราะห์ให้เป็นเสมือนเครื่องมือนำ *โลหิตออกจากหอ้งทร้าย* แต่หากพิจารณาในแง่บทบาทจะเห็นว่า *เส้นโลหิตใหญ่ศีแดง* นั้นอุปลักษณ์มาจากผู้ทำซึ่งเป็นมนุษย์ (Sane, 2016: 28) กล่าวคือ เปรียบเครื่องมือเป็นมนุษย์ ส่วนบทบาทที่อยู่เบื้องหลังความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ'* และ *'ลักษณะ'* ของคำบุพบท *ด้วย* ได้แก่ **บทบาทผู้ร่วม** (Sane, 2013: 147) ดังตัวอย่าง (23) *แต่เมื่อจะออกไปนั้นให้กราบลงสามทีแล้วคลาน**ด้วย**ศอกถอยหลังออกไปจนสุดที่เฝ้า* (The Manual of Royal Court Rules during Ayutthaya Kingdom, 1950: 32) หากลองจินตนาการอากัปกิริยา *คลาน**ด้วย**ศอกถอยหลังออกไป* จะพบว่านอกจาก *ศอก* เป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งที่ถูกใช้ทำอาการคลานถอยหลังแล้ว ยังต้องมีอวัยวะส่วนอื่นของร่างกายมาร่วมทำกิริยาอาการด้วย เช่น เข่า เท้า เป็นต้น ดังนั้น *ศอก* นอกจากจะมีการกเป็น *'เครื่องมือ'* แล้ว เบื้องหลังของ *ศอก* ยังมีบทบาทผู้ร่วมปรากฏรวมอยู่ด้วย

จะเห็นว่า แม้คำบุพบท *โดย* และคำบุพบท *ด้วย* จะมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ'* ได้เหมือนกัน ทว่าบทบาทซึ่งอยู่เบื้องหลังความหมายนั้นต่างกัน ความต่างที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากพัฒนาการด้านอรรถวากยสัมพันธ์ของคำทั้งสอง กล่าวคือ ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ'* ของคำบุพบท *โดย* มีพัฒนาการมาจากความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ทำ'* ทอดหนึ่ง ซึ่งพัฒนามาจากคำกริยา *โดย* อีกทอดหนึ่ง ส่วนความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ'* ของคำบุพบท *ด้วย* มีพัฒนาการมาจากความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* อนึ่ง ถือเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากหากคำกริยา *โดย* จะเกิดกลายไปเป็นคำบุพบท *ด้วย* บอก *'ผู้ร่วม'* ซึ่งแตกกิ่งก้านสาขาออกไปทางหนึ่ง จากนั้นจึงค่อยเกิดกลายไปเป็นคำบุพบท *โดย* บอก *'ผู้ทำ'* แล้วแตกกิ่งก้านสาขาออกไปอีกทางหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าเส้นทางพัฒนาการของคำ *โดย* และคำ *ด้วย* น่าจะเป็นคนละเส้นทางกัน

ประการที่สอง ในช่วงสมัยอยุธยาคำ *ด้วย* สามารถปรากฏในตำแหน่งของหมวดคำกริยาวิเศษณ์ซึ่งมีความหมายบอก *'การเข้าร่วม'* ได้ ดังตัวอย่าง (24) *ถ้าทรงเรือแผงและเรือเข้านกประพาสบัว ชาวที่ได้ลงท้ายเรือพระที่นั่ง**ด้วย*** (The Manual of Royal Court Rules during Ayutthaya Kingdom, 1950: 39) หากกล่าวกันตามแนวทฤษฎีเรื่องกระบวนการเกิดคำใหม่ (Lexicalization) เป็นไปได้ว่าคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* พัฒนามาจากคำบุพบท *ด้วย* ซึ่งมีระดับความหมายเชิงไวยากรณ์มากกว่า กล่าวคือ คำบุพบท *ด้วย* ซึ่งมีคำนามการก *'ผู้ร่วม'* ตามหลัง เมื่อผู้พูดละคำนามนั้นไป จะทำให้ความหมาย *'ผู้ร่วม'* ของคำนามนั้นถ่ายโอนไปยังคำ *ด้วย* ต่อมาคำ *ด้วย* ที่ไม่มีคำนามต่อท้าย (คำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย*) จึงสามารถแสดงนัยความหมายบอก *'ผู้ร่วม'* เองได้ ดังตัวอย่าง (25) *แลมูสูลำมอกไป**ด้วย**ข้าพเจ้า* (> *แลมูสูลำมอกไป**ด้วย**ข้าพเจ้า*)[16] อนึ่ง ความหมายเชิงไวยากรณ์ทั้งสองยังแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คือ 1. แสดง *'การไปร่วมทำกริยา'* ได้เหมือนกัน และ 2. มีลักษณะเป็น *'การไปกระทำร่วมกับผู้ใดผู้หนึ่ง'* ได้เหมือนกัน ในทางหนึ่ง หากยังคงพิจารณาให้คำ *โดย* และคำ *ด้วย* มีความสัมพันธ์กัน แนวทฤษฎีเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (จะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป) จะช่วยแสดงให้เห็นว่า เป็นเรื่องผิดปรกติที่คำกริยา *โดย* ซึ่งเป็นคำหลักหรือคำบอกเนื้อความ (content word) และมีระดับความเป็นไวยากรณ์

[16] พัฒนาการของคำบุพบท *ด้วย* บอก *'ผู้ร่วม'* ไปเป็นคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* บอก *'การเข้าร่วม'* ศึกษาได้จากวิทยานิพนธ์เรื่อง Grammaticalization of /dûaj/ (2013: 172–176)

น้อยจะเกิดกลายไปเป็นคำบุพบท *ด้วย* ซึ่งเป็นคำไวยากรณ์ (grammatical word) และมีระดับความเป็นไวยากรณ์มาก แล้วย้อนกลับมาเป็นคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* ซึ่งเป็นคำกึ่งไวยากรณ์ (intermediate category)

ข้อมูลเชิงประวัติของคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* ที่แสดงไปนั้น สามารถใช้พิสูจน์ความสัมพันธ์ทางด้านอรรถวากยสัมพันธ์ระหว่างคำทั้งสองได้ในระดับหนึ่ง ทว่าแนวทฤษฎีเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปจะช่วยชี้ให้เห็นว่าคำทั้งสองเป็นคนละคำกัน และมีเส้นทางพัฒนาการในรูปแบบของตัวเอง

2.2 พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โดย* กับ *ด้วย* ด้วยทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์

การกลายเป็นคำไวยากรณ์ คือ *'การเปลี่ยนผ่านจากคำบอกเนื้อความ (Independent words) ไปเป็นคำที่มีบทบาททางไวยากรณ์ (grammatical words) เพิ่มมากขึ้น'* (Meillet, 1912) Hopper and Traugott (2003) รวมถึงนักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่ากระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบทิศทางเดียว (unidirectionality) ไม่ย้อนกลับไปมา กล่าวคือ พัฒนาจากคำบอกเนื้อความหรือคำหลักไปเป็นคำไวยากรณ์ หรือจากคำที่มีระดับความเป็นไวยากรณ์น้อยไปสู่ระดับที่มีความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น Heine and Kuteva (2007: 111) ยังได้แสดงระดับชั้นหรือปริมาณความเป็นไวยากรณ์ในแต่ละหมวดคำ รวมทั้งแสดงทิศทางการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในลักษณะที่เป็นสากลไว้ดังนี้

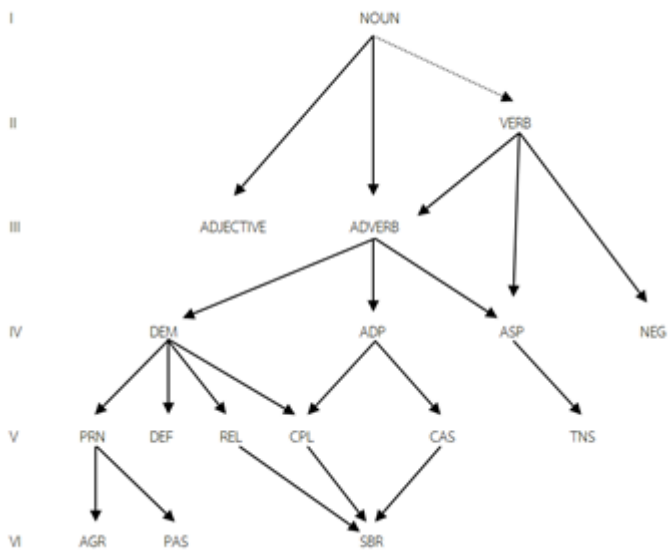

Abbreviations: I, II, etc. = layers; AGR = agreement marker; ADP = adposition; ASP = (verbal) aspect; CAS = case marker; CPL = complementizer; DEF = marker of definiteness ("definite article"); DEM = demonstrative; NEG = negation marker; PASS = passive; PRN = pronoun; REL = relative clause marker; SBR = subordinating marker of adverbial clauses; TNS = tense marker.

(Heine & Kuteva, 2007: 111)

แผนภาพข้างต้นแสดงให้เห็นว่า *คำนาม* และ *คำกริยา* มีระดับความหมายเชิงศัพท์สูงที่สุดหรืออีกนัยหนึ่งก็คือมีระดับความเป็นไวยากรณ์น้อยที่สุด ขณะที่ *คำคุณศัพท์* และ *คำกริยาวิเศษณ์* นั้น มีความหมายเชิงศัพท์ในระดับรองลงมา ส่วนหมวดคำอื่น ๆ เช่น *คำบุพบท คำเชื่อมอนุพากย์ คำสรรพนาม คำบอกปฏิเสธ คำชี้เฉพาะ* ฯลฯ ต่างก็เป็นหมวดคำที่มีระดับความเป็นไวยากรณ์สูง ในทางเดียวกัน Hopper and Traugott (2003: 107) ก็ได้จัดให้คำนามและคำกริยาเป็น *คำบอกเนื้อความ* จัดให้คำคุณศัพท์และคำกริยาวิเศษณ์เป็น *คำกึ่งไวยากรณ์* และจัดให้หมวดคำที่เหลือเป็น *คำไวยากรณ์*

เมื่อนำข้อมูลเชิงประวัติของคำ *โดย* และคำ *ด้วย* มาพิจารณาตามแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ก็จะเห็นว่าในช่วงสมัยสุโขทัยคำ *โดย* ปรากฏเป็นคำบอกเนื้อความ ได้แก่ *คำกริยา* ส่วนคำ *ด้วย* นั้นปรากฏเป็นคำไวยากรณ์ ได้แก่ *คำบุพบท* และ *คำเชื่อมนาม* แนวคิดเรื่องการแปรของเสียงสระและทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์อาจทำให้อนุมานว่าคำกริยา *โดย* ได้พัฒนาไปเป็นคำบุพบท *ด้วย* จากนั้นคำบุพบท *ด้วย* จึงพัฒนาต่อไปเป็นคำเชื่อมนาม *ด้วย* (คำกริยา >[17] คำบุพบท > คำเชื่อมนาม) อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาข้อมูลสมัยต่อมาคือช่วงสมัยอยุธยาจะพบว่าคำกริยา *โดย* ยังได้เกิดกลายไปเป็นคำบุพบท *โดย* อีกเส้นทางหนึ่ง นอกจากนี้ คำบุพบท *ด้วย* ยังมีพัฒนาการแบบสวนทิศทางไปเป็นคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* ซึ่งอยู่ในกลุ่มคำกึ่งไวยากรณ์ หากเชื่อว่าคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* มีความสัมพันธ์กัน ปรากฏการณ์ที่คำกริยา *โดย* เกิดกลายไปเป็นคำบุพบท *ด้วย* ในสมัยสุโขทัยแล้วย้อนมากลายเป็นคำบุพบท *โดย* ในสมัยอยุธยานั้นถือเป็นพัฒนาการที่ผิดหลักเกณฑ์เรื่อง ความประหยัดทางภาษา (Kullavanijaya, 1983: 380-381) อีกทั้งการกลายจากคำกริยา *โดย* ไปสู่คำบุพบท *ด้วย* แล้วย้อนกลับขึ้นมาเป็นคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* ก็ไม่สอดคล้องกับแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ซึ่งกำหนดว่า *"กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบทิศทางเดียวไม่ย้อนกลับไปมา"*

ลำดับต่อไปจะแสดงพัฒนาการด้านอรรถวากยสัมพันธ์ของคำ *โดย* และคำ *ด้วย* ตามแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์แต่พอสังเขป

2.2.1 จากคำกริยา *โดย* สู่คำเชื่อมอนุพากย์ *โดย*

ในช่วงสมัยสุโขทัย คำ *โดย* มักปรากฏเป็นคำกริยาสกรรม ต่อมาในสมัยอยุธยาจึงสามารถปรากฏได้ในหมวดคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์ 3 ความหมาย ได้แก่บอก *'ผู้ทำ'* *'เครื่องมือ'* และ *'ลักษณะ'* กระทั่งถึงช่วงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงปรากฏความหมายเชิงไวยากรณ์เพิ่มอีก 1 ความหมาย ได้แก่ บอก *'สาเหตุ'* นอกจากนี้คำ *โดย* ยังสามารถปรากฏเป็นสมาชิกของหมวดคำเชื่อมอนุพากย์ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์ 2 ความหมาย ได้แก่บอก *'สาเหตุ'* และ *'ลักษณะ'*

ในบทความเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำ *โดย* (2016: 1-44) อธิบายว่า แรกเริ่มคำกริยา *โดย* เกิดกลายไปเป็นคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ทำ'* ก่อน จากนั้นก็เกิดกระบวนการขยายความ หมายเชิงอุปลักษณ์ขึ้นภายในหมวดคำบุพบท กล่าวคือ ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ทำ'* เกิดพัฒนาไปบอก *'เครื่องมือ'* แล้วพัฒนาไปบอก *'ลักษณะ'* ทางหนึ่ง และบอก *'สาเหตุ'* อีกทางหนึ่ง

[17] เครื่องหมาย > แปลว่า 'พัฒนาไปเป็น'

ท้ายที่สุดคำบุพบท *โดย* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ลักษณะ'* ก็ได้เกิดกลายไปเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ *โดย* บอก *'ลักษณะ'* ส่วนคำบุพบท *โดย* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'สาเหตุ'* ก็ได้เกิดกลายไปเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ *โดย* บอก *'สาเหตุ'*

หากพิจารณาจะเห็นว่าพัฒนาการด้านอรรถวากยสัมพันธ์จากคำกริยา *โดย* ไปสู่คำบุพบท *โดย* นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำหลักไปสู่คำไวยากรณ์ ขณะที่การเปลี่ยนแปลงภายในหมวดคำบุพบท *โดย* กล่าวคือ จากความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ทำ'* ไปบอก *'ลักษณะ'* หรือ *'สาเหตุ'* นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงมโนอุปลักษณ์จากแวดวงมนุษย์ไปสู่แวดวงซึ่งมีความเป็นนามธรรมมากขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากคำบุพบท *โดย* ไปเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ *โดย* ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีระดับความเป็นไวยากรณ์น้อยกว่าไปสู่คำที่มีระดับความเป็นไวยากรณ์มากกว่า ลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์

2.2.2 จากคำบุพบท *ด้วย* สู่คำลงท้าย *ด้วย*

ในช่วงสมัยสุโขทัย คำ *ด้วย* ปรากฏเป็นสมาชิกใน 2 หมวดคำ ได้แก่ *คำบุพบท* และ*คำเชื่อมนาม* ระยะนี้คำบุพบท *ด้วย* มีความหมายเชิงไวยากรณ์ 5 ความหมาย ได้แก่บอก *'ผู้ร่วม'* *'เครื่องมือ'* *'สถานที่'* *'สาเหตุ'* และ *'ลักษณะ'* ขณะที่คำเชื่อมนาม *ด้วย* มีความหมายเชิงไวยากรณ์เพียงความหมายเดียว ได้แก่บอก *'ความคล้อยตาม'* ต่อมาในช่วงสมัยอยุธยาจึงปรากฏความหมายเชิงไวยากรณ์ของคำบุพบท *ด้วย* เพิ่มอีก 1 ความหมาย ได้แก่บอก *'เนื้อความ'* นอกจากนี้คำ *ด้วย* ยังสามารถปรากฏได้ในหมวดคำเชื่อมอนุพากย์ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'สาเหตุ'* และคำกริยาวิเศษณ์บอก *'การเข้าร่วม'* ระยะนี้ไม่พบคำ *ด้วย* ที่เป็นคำเชื่อมนาม กระทั่งเข้าสู่ช่วงรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ปรากฏความหมายเชิงไวยากรณ์ของคำบุพบท *ด้วย* เพิ่มอีก 3 ความหมาย ได้แก่บอก *'แหล่งเดิม'* *'วิธีการ'* และ *'ผู้ทำ'* อย่างไรก็ดี ตั้งแต่ช่วงสมัยนี้ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'สถานที่'* ได้สูญไป อนึ่งในช่วงนี้คำ *ด้วย* ยังสามารถปรากฏได้ในหมวดคำลงท้ายซึ่งมีความหมายในเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์แสดง *'การขอร้อง'* ทั้งยังสามารถปรากฏเป็นคำเชื่อมนาม *ด้วย* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ความคล้อยตาม'* อีกครั้ง ทว่าเมื่อเข้าสู่ช่วงรัชกาลที่ 4 ก็ไม่ปรากฏการใช้คำเชื่อมนาม *ด้วย* รวมถึงคำบุพบท *ด้วย* ในความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'แหล่งเดิม'* อีก และปัจจุบันก็ไม่พบความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เนื้อความ'* และ *'ผู้ร่วม'*

ในวิทยานิพนธ์การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของ *ด้วย* (2013: 176) อธิบายว่า แรกเริ่มคำบุพบท *ด้วย* เกิดการขยายความหมายเชิงอุปลักษณ์ภายในหมวดคำ กล่าวคือ ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ทางหนึ่งพัฒนาไปบอก *'สถานที่'* อีกทางหนึ่งพัฒนาไปบอก *'เครื่องมือ'* จากนั้นความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ'* ก็พัฒนาไปบอก *'ลักษณะ'* ทางหนึ่ง และพัฒนาไปบอก *'สาเหตุ'* อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ในช่วงสมัยสุโขทัย คำบุพบท *ด้วย* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ยังสามารถเกิดกลายไปเป็นคำเชื่อมนาม *ด้วย* บอก *'ความคล้อยตาม'* ได้อีก

ต่อมาในช่วงสมัยอยุธยา คำบุพบท *ด้วย* เกิดการขยายความหมายภายในหมวดคำอีกครั้ง กล่าวคือ ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'สาเหตุ'* ได้พัฒนาไปบอก *'เนื้อความ'* อีกทั้งความหมายเชิงไวยากรณ์บอก

'สาเหตุ' ของคำบุพบท *ด้วย* ยังเกิดกลายไปเป็นคำเชื่อมอนุพากย์บอก *'สาเหตุ'* ได้อีก นอกจากนี้คำบุพบท *ด้วย* ซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ก็สามารถเกิดกลายไปเป็นคำกริยาวิเศษณ์บอก *'การเข้าร่วม'* ได้ด้วย

เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ คำบุพบท *ด้วย* ยังคงขยายความหมายภายในหมวดคำขึ้นใหม่อีก กล่าวคือ ความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'เครื่องมือ'* ได้พัฒนาไปบอก *'วิธีการ'* ทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งได้พัฒนาไปบอก *'ผู้ทำ'* แล้วต่อเนื่องไปบอก *'แหล่งเดิม'* อีกทอดหนึ่ง เช่นเดียวกับคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* ที่เกิดกลายไปเป็นคำลงท้ายแสดง *'การขอร้อง'* ได้อีกทอดหนึ่ง

หากพิจารณาเส้นทางพัฒนาการด้านวากยสัมพันธ์ที่คำบุพบท *ด้วย* เกิดกลายไปเป็นคำลงท้าย *ด้วย* จะพบว่าการเปลี่ยนผ่านจากคำบุพบท *ด้วย* ไปเป็นคำเชื่อมนาม *ด้วย* หรือจากคำบุพบท *ด้วย* ไปเป็นคำเชื่อมอนุพากย์ *ด้วย* หรือจากคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* ไปเป็นคำลงท้าย *ด้วย* ล้วนสอดคล้องกับแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในแง่ที่คำซึ่งมีระดับความเป็นไวยากรณ์น้อยกว่าเกิดกลายไปเป็นคำซึ่งมีระดับความเป็นไวยากรณ์มากกว่า ส่วนในด้านความหมายก็พบว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงมโนอุปลักษณ์จากแวดวงมนุษย์ไปสู่แวดวงที่มีความเป็นนามธรรมมากขึ้น ที่น่าสนใจคือการกลายความหมายเชิงไวยากรณ์จากบอก *'เครื่องมือ'* มาบอก *'ผู้ทำ'* ของคำบุพบท *ด้วย* นั้นมีทิศทางที่ขัดแย้งกับคำบุพบท *โดย* ซึ่งมีเส้นทางพัฒนาการจากความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ทำ'* ไปเป็น *'เครื่องมือ'*

เมื่อพิจารณาพัฒนาการของคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* ในลักษณะแยกวิเคราะห์จะเห็นว่าพัฒนาการของคำ *โดย* เป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำหลักมาสู่คำไวยากรณ์ มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนน้อยกว่าคำ *ด้วย* จุดเวลาในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของคำ *โดย* คือสมัยอยุธยา แตกต่างจากคำ *ด้วย* ที่พัฒนาการด้านอรรถวากยสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำที่มีระดับความเป็นไวยากรณ์น้อยไปสู่คำที่มีระดับความเป็นไวยากรณ์มากขึ้น มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนมากกว่า และมีจุดเวลาในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายจุด เช่น สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 1-3 เป็นต้น อย่างไรก็ดี พบว่าหมวดคำและความหมายเชิงไวยากรณ์ของคำ *โดย* ซึ่งเกิดกลายมาจากคำกริยาเกือบทั้งหมดทับซ้อนกับหมวดคำและความหมายเชิงไวยากรณ์ของคำ *ด้วย* ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงอาจทำให้เข้าใจว่าคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* มีความเกี่ยวข้องกัน

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณากลไกด้านสัทศาสตร์ตามแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ประกอบ เป็นต้นว่า กลไกการกร่อนเสียง (erosion)[18] กลไกการยุบรวมเสียง (coalescence) กลไกการปรับเสียง (phonological adaptation)[19] ก็ไม่พบว่ามีกลไกใดช่วยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าคำ *ด้วย* เกิดกลายมาจากคำ *โดย* หรือในแง่ของกลไกการแยก (divergence)[20] ก็เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ

---

[18] กลไกการกร่อนเสียง ปรากฏการณ์ที่ผู้พูดรู้สึกว่าคำหนึ่ง ๆ ไม่มีเนื้อความหรือสาระสำคัญบรรจุในคำ จึงไม่ออกเสียงเน้นหนักเต็มเสียง (เช่นกรณีคำ กับ กลายมาเป็นคำ กะ) (Heine and Kuteva, 2007)

[19] โปรดดู Heine and Reh (1984)

[20] กลไกการแยก เป็นกลไกที่คำคำหนึ่งแยกออกเป็นคำใหม่ คำหนึ่งจะมีหน้าที่และความหมายเช่นเดียวกับคำเดิม ส่วนอีกคำจะมีหน้าที่หรือความหมายใหม่ และจะปรากฏในปริบทที่แตกต่างจากเดิม (Hopper and Traugott, 2003) [19] โปรดดู Heine and Reh (1984)

2.3 พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคำ *โตย* กับคำ *ด้วย* ด้วยข้อมูลภาษาร่วมเชื้อสาย

ภาษาไทยถิ่นเหนือในปัจจุบัน มีคู่คำที่น่าสนใจอยู่คู่คำหนึ่ง ได้แก่ *โตย-ตวย* เมื่อศึกษาพบว่าคำทั้งสองมีลักษณะของการแปรเสียงสระระหว่างเสียงสระ *โอ* กับเสียงสระ *อัว* หลายคนเข้าใจว่าคู่คำดังกล่าวเทียบเคียงได้กับคู่คำ *โดย-ด้วย* แต่แท้จริงแล้ว คำ *โตย* กับคำ *ตวย* นั้นเป็นคำเดียวกัน ความต่างของเสียงสระเกิดจากผู้ใช้ภาษาเหนือถิ่นหนึ่งเลือกใช้คำ *โตย* เพื่อสื่อความหมายว่า *'ตาม'* หรือใช้เป็นคำกริยาวิเศษณ์ซึ่งมีความหมายบอก *'การเข้าร่วม'* หรือใช้เป็นคำบุพบทซึ่งมีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ขณะที่ผู้ใช้ภาษาเหนืออีกถิ่นจะเลือกใช้คำ *ตวย* ดังตัวอย่าง

กริยาอกรรม

(ก) ไค่ได้ก็โตย/ตวยมาเอา
แปลว่า 'อยากได้ก็ตามมาเอา'

กริยาสกรรม

(ข) ไปโตย/ตวยครูมาดูกำ
แปลว่า 'ไปตามครูมาดูหน่อยซิ'

กริยาวิเศษณ์

(ค) ไปโตย/ตวย
แปลว่า 'ไปด้วย'

บุพบท

(ง) ไผจะไปโตย/ตวยเปิ้นพ่อง
แปลว่า 'ใครจะไปด้วย(กับ)เราบ้าง'

(Chairuang & Tawichai : Informant)

เมื่อพิจารณาจะพบว่าคำ *โตย* กับคำ *ตวย* มีลักษณะสัทศาสตร์และอรรถวากยสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน แตกต่างจากกรณีของคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* ที่มีหมวดคำและความหมายไม่เท่ากัน มีพัฒนาการไม่พร้อมกัน ในแง่ของความหมายที่ซ้อนทับกันก็มีบทบาทเบื้องหลังไม่เหมือนกัน

นอกจากนี้ หากพิจารณาในแง่ตระกูลภาษาจะพบว่า ภาษาไทยจัดอยู่ในตระกูลภาษาขร้า-ไท (Kra-Dai) กลุ่มภาษาไทตะวันตกเฉียงใต้เช่นเดียวกับภาษาไทถิ่นอื่น ได้แก่ ภาษาลาว ภาษาไทใหญ่ ภาษาไทอาหม ภาษาล้านนา ฯลฯ ในภาษาไทถิ่นเหล่านี้ปรากฏคำที่มีเสียง หน้าที่ และความหมายคล้ายคลึงกับคำ *ด้วย* ในภาษาไทย

เช่นภาษาล้านนาปรากฏคำว่า *ด้วย* หรือ *โด้ย* ใช้เป็นคำกริยาวิเศษณ์เพื่อแสดง *'การเข้าร่วม'* หรือ *'การเพิ่ม'* (Rungruangsri, 1991: 431) ภาษาไทอาหมปรากฏคำว่า *ดอย* (Na Nakorn, 1991: 35) ใช้ในความหมายเดียวกันกับคำกริยาวิเศษณ์ *ด้วย* ส่วนคำ *โดย* (ขอม-*โฎย*) นั้น นักภาษาระบุว่าเป็นคำยืมภาษาเขมรโบราณ (Pre-Angkorian Period) ภาษาดังกล่าวจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก ต่างตระกูลกับภาษาไทย พจนานุกรมล้านนา-ไทย (1991: 460) ยังระบุด้วยว่าคำ *โดย* เป็นคำที่ภาษาล้านนายืมมาจากภาษาเขมร (ดู *โดวย*)

ข้อมูลในข้อ 2.3 นี้ สามารถนำมาใช้สนับสนุนความคิดที่ว่าคำ *ด้วย* ในภาษาไทยมิได้มีพัฒนาการมาจากคำ *โดย* ทั้งนี้เพราะคำ *ด้วย* ในภาษาไทมีใช้มานานแล้ว ส่วนคำ *โดย* เป็นคำที่ยืมมาใช้ในภายหลัง

3. บทส่งท้าย

คำ *โดย* กับคำ *ด้วย* ปรากฏใช้ในภาษาไทยมานานแล้ว ด้วยเหตุที่คำทั้งสองมีมโนทัศน์คล้ายคลึงกัน จึงอาจทำให้หลายคนเข้าใจว่าคำหนึ่งพัฒนามาจากคำหนึ่ง ดังเช่นกรณีของคำกริยา *โดย* ซึ่งมีความหมาย *'ตาม'* เมื่อปรากฏในข้อความจะฉายให้เห็นว่าในเหตุการณ์มีบุคคลหนึ่งได้กระทำกริยาร่วมกับอีกบุคคลหนึ่ง ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม'* ของคำ *ด้วย* นอกจากนี้ ความหมายเชิงไวยากรณ์อื่น ๆ ของคำบุพบท *โดย* และคำเชื่อมอนุพากย์ *โดย* ยังซ้อนทับกับความหมายเชิงไวยากรณ์ของคำบุพบท *ด้วย* และคำเชื่อมอนุพากย์ *ด้วย* อีกทั้งปัจจัยด้านการแปรของเสียงสระระหว่างสระ *โอ* กับสระ *อัว* ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปก็เร้าให้เข้าใจว่าคำ *ด้วย* น่าจะพัฒนามาจากคำ *โดย*

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเส้นทางพัฒนาการด้านอรรถวากยสัมพันธ์ของคำทั้งสองโดยใช้ข้อมูลเชิงประวัติ และวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ก็พบว่า คำ *โดย* กับคำ *ด้วย* มีเส้นทางพัฒนาการด้านอรรถวากยสัมพันธ์ที่แตกต่างกันและต่างก็มีความเป็นเอกภาพ หมวดคำและความหมายของคำทั้งสองซึ่งซ้อนทับกันนั้นถือเป็นเรื่องบังเอิญและสามารถเกิดขึ้นได้กับคำอื่น ๆ เช่น คำบุพบท *ด้วย* มีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'สาเหตุ'* ซ้อนทับกับคำบุพบท *เพราะ* หรือคำบุพบท *ด้วย* และคำบุพบท *กับ* มีความหมายเชิงไวยากรณ์บอก *'ผู้ร่วม' 'เครื่องมือ'* และ *'สาเหตุ'* ซ้อนทับกัน เป็นต้น อีกทั้งเมื่อได้ศึกษาข้อมูลของคำร่วมเชื้อสายก็ยิ่งมีข้อสนับสนุนที่แน่นหนาว่าคำ *โดย* กับคำ *ด้วย* มิได้มีความสัมพันธ์กันในแง่พัฒนาการจากคำหนึ่งมาสู่อีกคำหนึ่ง

รายการเอกสารอ้างอิง

Academic Division. (1998). *Thai-Thai Dictionary 1902*. Bangkok : Academic Division, Ministry of Education. (In Thai)

Bandhumedha, N. (1984). *Language Usage 2*. Bangkok: Ponpan. (In Thai)

Bradley, D.B. (1873). *Dictionary of the Siamese Language*. Bangkok: Kurusapa Printing Lad phrao. (In Thai)

Chamnirokasant, D. (2015). *Historical Linguistics and Comparative Tai Language*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)

Chappell, H., Peyraube, A., & Wu, Y. (2011). A comitative source for object markers in Sinitic languages: 跟 kai55 in Waxiang and 共kang7 in Southern Min. *J East Asian Linguist*. 291-338.

Heine, B., & Kuteva, T. (2007). *The genesis of grammar*. Oxford: Oxford University.

Heine, B., & Kuteva, T.(2002). *World Lexicon of Grammaticalization*. United Kingdom: Cam bridge University.

Heine, B., & Reh, M. (1984). *Grammaticalization and Reanalysis in African Languages*. Ham burg: Helmut Buske.

Hopper, P. J., & Traugott, E. C. (2003). *Grammaticalization. 2nd ed*. United Kingdom: Cambridge University.

Intratat, C. (1996). *Grammaticalization of Verbs into Prepositions in Thai*. Doctoral Disserta tion, Ph.D. in Graduate School, Chulalongkorn University, Thailand. (In Thai)

Jindawattana, P. (2011). *Kiphao*. Bangkok: Groove Publishing. (In Thai)

King Rama VII. (1926). *Archive of King Rama VII's visit of Northern Region and Chiang Mai City*. 5th ed. Bangkok: The Fine Arts Department. (In Thai)

Kullavanijaya, P. (1983). *Thai Language 3 Unit 14*. Bangkok: Victory Power Point Co.,Ltd. (In Thai)

Meillet, A. (1912). L'évolution des formes grammaticales. Scientia. *Revue Internationale de Synthese Scientlfique*. 12(26), 6.

Na Nakorn, P. (1991). *Tai-Ahom-Thai Dictionary.* Bangkok: Silpakorn University. (In Thai)

Panthayangkul et al. (1900). *Collection of Royal Orders Part I (Thonburi Period).* Bangkok: The Secretariat of The Cabinet. (In Thai)

Phramahathammaracha I. (1984). *Tephumikatha*. Bangkok: Kurusapa Business Organization. (In Thai)

Prasithrathsint, A., et al. (2006). *Controversial Constructions in Thai Grammar : Relative Clause Constructions, Complement Clause Constructions, Serial Verb Constructions, and Passive Constructions*. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)

Rungruangsri , U. (1991). *Dictionary of Lanna-Thai (Mae Fa Luang Edition)*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing Plc. (In Thai)

Sane, N. (2013). *Grammaticalization of /dûaj/.* Master's Thesis, in Faculty of Arts, Chulalong korn University, Thailand. (In Thai)

Sane, N. (2016). Grammaticalization of /dooj/. *Journal of Thai Language and Literature*, 33(1), 1-48. (In Thai)

Stolz, T., Stroh, C., & Urdze, A. (2006). *On Comitatives and Related Categories : A typolo gical Study with Special Focus on the Languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter,.

Sungkhavon, P. (1984). *Semantic Relationships between Noun and Verbs in Thai Sentences.* Master's Thesis, in Graduate School, Chulalongkorn University, Thailand. (In Thai)

The Office of His Majesty's Principal Private Secretary. (1994). *The Bangkok Recorder*. Bangkok: The Office of His Majesty's Principal Private Secretary. (In Thai)

The Fine Arts Department. (1950). *The Manual of Royal Court Rules during Ayutthaya Kingdom*. Bangkok: Phracan (In Thai)

The Fine Arts Department. (1984). *Sukhothai Inscriptions.* Bangkok: The Fine Arts Department. (In Thai)

The Royal Institute. (2003). *Thai-Thai Dictionary 1999 (The Royal Institute)*. Bangkok: Nanmee books Publications. (n Thai)

_____. (1971). *Declaration of Revolutionary Council*. Bangkok: The Prime Minister's Office. (In Thai)

_____. (1974). *The Letters of Luang Udomsombat*. Bangkok: Phracan . (In Thai)

_____. (2006). *The Chronicle of Ayutthaya Kingdom (Luang Prasert Version).* Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai)